

КАНСУЛЬТАЦЫІ

А. Я. Міхневіч

ФУНКЦЫІ МОВЫ

У выразе *функцыі мовы* тэрмін *мова* ўжываецца ў агульным значэнні “натуральная чалавечая мова” як родавая рыса *homo sapiens* – у проціпастаўленне мовам штучным, мовам жывёл, мовам культуры, пэўным этнічным мовам і т.д., якія валодаюць уласным наборам сацыяльных функцый. Функцыя мовы разумеецца як роля мовы ў чалавечым грамадстве, як асноўныя мэты выкарыстання патэнцыяльных уласцівасцей моўных сродкаў у чалавечых зносінах. Мова спароджаная запатрабаваннямі камунікацыі, зносін людзей, і таму камунікатыўная функцыя мовы лічыцца асноўнай, сутнаснай яе характарыстыкай. Яна непарыўна звязана з роляй мовы як сродку фарміравання думкі, што і вызначаюць як разумовую, кагнітыўную функцыю мовы. Гэтыя дзве функцыі – камунікатыўная і кагнітыўная – з’яўляюцца асноўнымі ў разуменні мовы як адмысловага прадукта чалавечага роду, чалавечай другасігнальнай знакавай сістэмы.

З дзвюма асноўнымі моўнымі функцыямі суадносяцца і іншыя агульнамоўныя функцыі: эксплікатыўная, сацыятыўная і рэгулятыўная ўзаемазлучанія ў першую чаргу з функцыяй камунікатыўнай; гнастычная, кумулятыўная і дырэктыўная – з функцыяй кагнітыўнай.

Эсплікатыўная функцыя – рэалізацыя неабходнасці выказаць думку, экспліцыроваць яе, зрабіць даступнай для суразмоўцы. *Сацыятыўная* функцыя заключаецца ў тым, што мова выступае ў якасці адной з умоў і аднаго са сродкаў фарміравання і замацавання грамадскай групы: сям’і, вясковай абшчыны, сацыялектнага аб’яднання, племя, этнасу, нацыі і т.д. У аснове *рэгулятыўнай* функцыі мовы ляжыць асабліваць чалавечай камунікацыі, заснаванай на ўсталяванні такой кааперацыі паміж людзьмі, калі паводзіны кожнага змяняюцца і ў пэўнай ступені рэгулююцца фактам удзелу ў гэтай кааперацыі іншых індывідаў. З’яўляючыся сродкам мыслення, мова забяспечвае магчымаць неабмежаванага пашырэння і паглыблення ведаў, выконваючы тым самым *гнастычную* функцыю. Пры кожным кроку чалавека наперад у яго пазнавальнай дзейнасці існуе зыходная пазіцыя. І гэтак жа, як у працэсе пазнання выяўляецца гнастычная функцыя мовы, падчас назапашвання ведаў выяўляецца яго *кумулятыўная* (назапашвальная) функцыя. Грамадска-гістарычны вопыт, засвоены пры дапамозе мовы і праз мову, кіруе паводзінамі чалавека ў свеце, жыццёва значным арыентаваннем у ім. У гэтым заключаецца *дырэктыўная* функцыя мовы.

Пералічаныя асноўныя функцыі мовы ў прынцыпе вызначаюць сутнасць глабальных педагагічных задач моўнага фарміравання асобы. Менавіта таму багацце зносін індывіда і грамадства, нараўне з развіццём

прадукцыйных сіл, служыць найважнейшым паказчыкам узроўню развіцця соцыума.

Агульныя моўныя функцыі знаходзяць сваю рэалізацыю, па-першае, у функцыях маўлення, звязаных з асаблівасцямі структуры маўленчага акту, і, па-другое, у функцыянальнай стратыфікацыі таго мноства этнанацыянальных моў і іншых знакавых сістэм, якімі валодае чалавецтва ў сёння.

Літаратура

1. Общее языкознание: формы существования, функции, история языка. – М., 1970.
2. Спасов, Д. Философский анализ функций языка / Д. Спасов // Философия и методология науки. – М., 1972.
3. Михневич, А. Е. Языковые потребности человека и общества / А. Е. Михневич // Русский язык. – Вып. 5. – Минск, 1985. – С. 3–34.
4. Функциональная стратификация языка. – М., 1985.

А. Я. Міхневіч

ФУНКЦЫІ МАЎЛЕННЯ

Камунікатыўная дзейнасць чалавека рэалізуецца ў мностве разнастайных маўленчых актаў. Любы, узяты ў абагульненай форме акт маўленчых зносін характарызуецца ўстойлівай структурай, якая ўключае некалькі асноўных кампанентаў, а таксама сувязей паміж імі. У склад абавязковых кампанентаў маўленчай камунікацыі (па Р.В. Якабсону) уваходзяць: **адрасант** – той, хто перадае інфармацыю, пасылае паведамленне; **адрасат** – той, хто яго прымае; само **моўнае паведамленне** – той або іншы тэкст; **кантэкст** – змест (рэферэнт, дэнатат) паведамлення; **код** – агульныя для адрасанта і адрасата элементы моўнай сістэмы, што забяспечваюць узаемаразуменне; **кантакт** – фізічны канал і псіхалагічная сувязь паміж адрасантам і адрасатам, што абумоўлівае магчымасць усталяваць і падтрымліваць камунікацыю.

Спецыфічная роля кожнага з кампанентаў і вызначае тую або іншую функцыю маўлення, умоўна адлюстраваную ў наступным іх пераліку: функцыя **камунікатыўная (рэферэнтывая), апелятыўная, паэтычная, экспрэсіўная, фатычная, метамоўная**. Развіты ў моўных адносінах чалавек павінен у высокай ступені валодаць маўленчым механізмам зносін – валодаць уменнямі і навыкамі ўсталявання кантакту з выбраным адрасатам (фатычная і канататыўная функцыя акта маўлення), умець выказаць сваё стаўленне да перададзенага (эматыўная функцыя), ацаніць форму паведамлення (паэтычная функцыя), быць здольным усведамляць, як і якой мовай карыстаецца ён сам і яго суразмоўца (метаязыковая функцыя).

Досвед паказвае, што моўнае развіццё, якое забяспечвае нармальнае станаўленне сацыялізацыі асобы, заўсёды спалучана са здольнасцю ўдзельніка камунікацыі мэтазгодна выкарыстоўваць і фіксаваць ва ўласным маўленні ўсе першасныя функцыі маўленчага акту. Гэта